

PN-II-ID-PCE-2011-3-0249

RELEVANȚA EVOLUȚIEI CONCEPTULUI DE FAMILIE ASUPRA ORDINII SUCCESORALE ÎN
MOȘTENIREA LEGALĂ – INVESTIGAȚIE SOCIO-JURIDICĂ, RELIGIOASĂ ȘI FILOSOFICĂ

director de proiect: Mircea-Dan BOB

RAPORT ȘTIINȚIFIC SINTETIC

Începutul activității a fost de ordin organizatoric. **Lunile 1-3 (octombrie – decembrie 2011)** ale proiectului au fost destinate, în conformitate cu planul stabilit, atingerii următoarelor obiective:

- revederea planului complet al proiectului și recapitularea sarcinilor fiecărui membru (A);
- întocmirea unei prime liste de cărți ce vor fi achiziționate (B);
- activarea paginii de internet a proiectului (C);
- contactarea reprezentanților Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România (D).

(A) Recapitulare și planificarea sarcinilor

Echipa s-a reunit în formulă completă în data de 5 octombrie 2011. Directorul de proiect a trecut în revistă pentru toți colegii următoarele aspecte : motivația proiectului, aspectele ce vor fi urmărite în cercetare, metoda de lucru, împărțirea sarcinilor pe teme și perioade de timp. La solicitarea individuală a membrilor proiectului, am răspuns la întrebări privind diferite chestiuni de detaliu pentru fiecare dintre aspectele menționate anterior. Reuniunea s-a încheiat stabilind un termen de reflecție de o lună, pentru ca fiecare să vină cu sugestii sau/și cu întrebări clarificatoare. Pe parcursul lunilor noiembrie-decembrie directorul de proiect a avut întâlniri individuale cu fiecare membru al echipei, contabilizând sugestiile și răspunzând eventualelor

nelămuriri apărute la contabilizarea atentă a conținutului proiectului. Cu ocazia discuțiilor purtate cu d-na. conf. Florian, s-a evaluat preliminar impactul adoptării noului cod civil asupra relațiilor personale dintre soți. Scopul acestei evaluări a fost de a vedea în ce măsură noul cod a început să aibă aplicare concretă în practică, pentru a vedea care dintre problemele ridicate de vechiul cod al familiei vor necesita o mai mare atenție în prima parte a cercetării. Dl. prof. Vasilescu a semnalat intenția de a alcătui în anul 2012 un curs nou de regimuri matrimoniale, care va servi ca bază de plecare pentru cercetarea pe aceeași temă în cadrul proiectului de față. Am observat încă o dată împreună importanța domeniului în raport cu noile prevederi ale codului civil și am analizat unele dificultăți apărute în practica notarială legate de regimul separației de bunuri, proaspăt (re)introdus în cod. În fond, o atare opțiune a viitorilor soți poate semna o schimbare semnificativă în viitor a felului în care se structurează din punctul de vedere patrimonial familia. Cu dl. prof. Chirilă s-au revăzut precis limitele intervenției domniei sale, ținând cont de faptul că familia creștină românească este structurată după un model diferit de cea tradițională iudaică și luând act de diversele schimbări relativ recente în reglementările canonice catolice, protestante și ortodoxe în materie. D-na. asist. Alina Oprea a expus cele mai recente evoluții legislative europene și internaționale incidente în tema proiectului de față, încercând să estimeze apoi împreună cu directorul de proiect impactul acestora asupra cercetării ce o vom face. Dreptul internațional privat este actualmente o cale privilegiată de unificare europeană, aspect ce nu va trebui ocolit. În final, trebuie observat că fiecare membru știe în momentul de față cu precizie ce, cum și când are de făcut.

(B) Achiziții de cărți

Cu ocazia întâlnirilor menționate, s-a pus în vederea fiecărui membru al proiectului solicitarea de a propune o listă de cărți ce vor fi achiziționate din finanțarea obținută. Colegii de proiect au furnizat fiecare în parte unele titluri preliminare ; lista urmează să fie completă până la data de 9 ianuarie 2011, lunile 4-5 (ianuarie – februarie 2012) fiind alocate achiziționării lor.

(C) Pagina internet

Consultări pentru gestionarea paginii internet a proiectului: http://dreptroman.ro/?page_id=229 au avut loc în data de 5 octombrie 2011, cu ocazia primei reuniuni. Respectiva pagină se intenționa a fi întreținută de către studentul masterand prevăzut la poziția liberă din proiect. Având în vedere că deocamdată nu s-a găsit o persoană

corespunzătoare ca aptitudini și preocupări în acest scop, s-a decis ca directorul de proiect să se îngrijească de pagină. Ea se găsește la adresa indicată, pe situl profesional al directorului de proiect.

(D) Contactarea UNNPR

Împreună cu dl. Vasilescu, directorul de proiect a avut pe data de 9 noiembrie 2011 o întâlnire cu dl. Dumitru Viorel Mănescu, președintele Uniunii Notarilor Publici din România ; întrevederea a avut loc la București, la sediul Uniunii de pe str. General Berthelot nr. 41. Scopul a fost stabilirea unui cadru de cooperare pentru realizarea proiectului cu observarea îndeaproape a nevoilor practicienilor și pentru diseminarea ulterioară a rezultatelor acestuia spre ei. Trebuie precizat faptul că dl. Vasilescu este notar, iar directorul de proiect este în relații de colaborare științifică cu UNNPR încă din vara anului 2009. Ca urmare, Uniunea și-a reiterat disponibilitatea amplificării acestei colaborări pe direcțiile de interes ale proiectului de cercetare, care converg cu preocupările profesionale ale notariatului. Această colaborare s-a și concretizat în posibilitatea oferită pe loc directorului de proiect de a consulta în perioada 9-11 noiembrie a.c. Arhivele Camerei București a Notarilor Publici pentru a identifica dosare succesoriale de interes pentru cercetarea propusă.

Lunile 4-15 (ianuarie-decembrie 2012) ale proiectului au fost destinate, în conformitate cu planul stabilit:

- achizițiilor necesare documentării (A)
- completarea echipei de cercetare (B)
- atingerii Obiectivului nr. 1 și, parțial, a Obiectivului nr. 2 din planul de cercetare propus (C)
- diseminării rezultatelor cercetării (D).

(A) Pentru documentare, s-au făcut abonamente la revistele franceze *La semaine juridique – edition Notarielle et immobilière* și *Droit de la famille*, la revista elvețiană *Revue de droit privé et fiscal du patrimoine*, respectiv la baza de date franceză *Lextenso*. Pentru lucru, s-a achiziționat un notebook, așa cum se prevăzuse în program. Documentarea fiind centrată în această primă parte a proiectului în principal de descifrarea realității românești, stagiile de documentare în străinătate au fost reportate pentru anul următor. În perioada 6-7 iunie 2012,

directorul de proiect s-a deplasat la București, unde a cercetat Arhiva de dosare succesoriale a Camerei Notarilor Publici din Capitală.

(A^{bis})Gestionarea paginii internet a proiectului: http://dreptroman.ro/?page_id=229 se intenționa a fi dată în sarcina studentului masterand prevăzut la poziția liberă din proiect. Având în vedere că până în august 2012 nu fusese încă găsit nimeni în acest scop, directorul de proiect a continuat să se ocupe de aceasta. Ca urmare, la sfârșitul lunii menționate a conceput un nou site internet în cadrul căruia am găzduit pagina proiectului: http://dreptroman.ro/?page_id=632. Aici pot fi vizualizate public, în acces liber și ordonate pe categorii și cronologic toate activitățile desfășurate în cadrul proiectului de cercetare.

(B) Echipa de cercetare a fost completată prin scoaterea la concurs a postului de referent în cadrul proiectului, destinat unui masterand ce să fie sprijinit astfel în formarea sa ca cercetător. Anunțul concursului a fost publicat la începutul lunii octombrie 2012, concursul având loc pe data de 26 octombrie 2012. S-au prezentat doi candidați, reușită fiind declarată d-ra. Irina Bardoczi, studentă la masterul francofon *Droit privé comparé* al Facultății de Drept din Cluj-Napoca. Domnia sa a fost plecată semestrul trecut în mobilitate Erasmus la Université Lyon III, unde intenționează să se întoarcă din vara anului 2013 pentru a se înscrie la doctorat. Ca urmare, a fost angajată pe o perioadă de șase luni, începând cu 1 noiembrie 2012, urmând să-și finalizeze lucrarea de dizertație din ceea ce va cerceta în cadrul prezentului proiect. În lunile octombrie-noiembrie a și efectuat deja o muncă extensivă de documentare în folosul proiectului, în bibliotecile din Cluj-Napoca.

(C) Primul obiectiv de cercetare l-am divizat în etape: (obiectiv 1.a) analiza tradiției relațiilor de familie în societatea românească de sec. XIX și început de sec. XX, ținând seama de factorii sociologici și de influența religiei. Ca urmare, am urmărit (obiectiv 1.b) să măsurăm în juridic eficiența unei legislații ce a fost masiv împrumutată pe baza unui program întemeiat politic pe concepțiile filosofice derivate din iluminism, și, (obiectiv 1.c) să încercăm a-i aprecia și explica împământenirea. În fine, am cercetat (obiectiv 1.d) ce model familial se preconiza în proiectele de reformă din perioada interbelică?

Obiectivul secund de cercetare viza studierea impactului reformelor din 1944 și 1954 asupra regimului familiei și succesiunii legale.

Obiectivul 1.a a fost atins prin studiul publicat de prof.dr. Ioan Chirilă în nr. 2/2011 al revistei *Studia UBB, series Iurisprudentia* (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=496>), publicație indexată BDI. Sub titlul *Căsătoria și elementele de drept succesoral în legislația bisericească*, cercetătorul s-a bazat pe înțelegerea familiei ca o realitate sociologică în care converg diverse elemente de ordin juridic, religios și filosofic. Mariajul este astfel abordat dintr-o perspectivă dublă: ca Taină a Bisericii și ca contract juridic. Din punctul de vedere teologic, căsătoria este un Mister ce generează unitatea plenară a ființei umane, în timp ce din punctul de vedere juridic căsătoria este mai ales un contract condiționat de diferite criterii și cu numeroase consecințe. Astfel, studiul explorează maniera în care s-a realizat în trecut și în care ar fi posibilă în prezent amestecarea principiilor juridice și ecleziastice într-o legislație unică asupra căsătoriei și vieții de familie.

Obiectivele 1.b-c și 2 au fost atinse prin acceptarea pentru publicare a trei studii:

- unul de către d-na. conf.dr. Emese Florian, în nr. 4/2012 al aceleiași publicații (numărul va apare pe data de 15 decembrie 2012), a studiului ce poartă titlul *Evoluția reglementărilor privind relațiile de la familie: de la familia autoritară, la familia asociativă* (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=482>). Familia, văzută prin prisma reglementărilor ce o consacră ca unul din pilonii tradiționali ai ordinii juridice, din momentul trecerii sale din jurisdicția ecleziastică în cea etatică și până azi, poate fi rezumată și, în bună măsură, explicată, în parametrii apariției, ascensiunii și afirmării principiului egalității în drepturi în interiorul grupului familial: în relațiile dintre soți, în relațiile dintre părinți, între copiii din căsătorie și cei din afara căsătoriei. Familia tradițională, cea descrisă de prevederile Codului civil român de la 1864, de mult nu se mai regăsește în prescripțiile legale. După intermezzo-ul, oarecum cenușiu (dar stabil) al episodului proletar din existența sa juridică, vegheată din anul 1954, de prevederile Codului familiei, familia contemporană, receptând evoluții înrudite mai mult sau mai puțin recente, coordonată, începând cu data de 1 octombrie 2011 de prevederile Codului civil din 2009, Cartea a II-a, „Despre familie”, tinde să devină un termen generic desemnând un grup de persoane unite, cu sau fără legământ public, prin comunitate de viață, o formațiune socială în care fiecare – soț, soție, copil – este egalul celuilalt, în consecință este structural incompatibilă cu ierarhizări și, implicit, cu restricții-inderdicții care să stânjenească manifestarea autonomiei fiecăruia în parte. În opinia cercetătoarei, suspiciunea obsesivă față că orice diferențiere ca purtând germenii inegalității naște generalizări neverosimile de statut, de

rol etc., pierzând din vedere un fapt esențial: familia însăși este simbol al complementarității diferențelor: între cei căsătoriți și cei necăsătoriți, între sexe, între generații.

- venind în întâmpinarea faptului că problemele de drept internațional privat sunt insuficient reflectate în jurisprudența noastră din sec. XIX și din prima jumătate a sec. XX, d-na. Alina Oprea a lucrat în avans față de misiunea domniei sale în proiectul de cercetare, înaintând pentru publicare studiul cu titlul *Despre recunoașterea statutului matrimonial dobândit în străinătate și protecția europeană a dreptului la viață familială*. Materialul este acceptat pentru publicare în nr. 4/2012 al *Studiei UBB, series Iurisprudentia* (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=482>). În cuprins, se arată cum conflictele de legi în materia căsătoriei și regulile de recunoaștere a statutului matrimonial dobândit în străinătate sunt sursa unor inconveniente serioase pentru persoanele interesate. Generate de diferențele profunde dintre legislațiile materiale incidente, ce reflectă de altfel concepții mai mult sau mai puțin sacre cu privire la instituția căsătoriei, acestea ar putea fi atenuate în timp, sub influența legislației europene. Prin trecerea în revistă și analizarea jurisprudenței pertinente, cercetătoarea abordează incidența articolului 8 din CEDO (Protecția dreptului la viață privată și familială) asupra regulilor de drept internațional privat în domeniul supus discuției.

- cel de-al treilea îl are ca autor pe directorul de proiect și este programat pentru apariție în nr. 1/2013 al aceleiași publicații (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=514>), având ca titlu *The Romanian family in the 19th century and the impact of the modern civil codification*. Cercetarea valorifică în primul rând concluziile proprii extrase din analiza jurisprudenței noastre din 1862 (data înființării Curții de Casație) și până la finele primului război mondial. Deși titlul se referă numai la sec. XIX, analiza noastră merge până la 1919 pentru a acoperi întreaga perioadă de asimilare a dispozițiilor conținute în codul civil al lui Cuza. Sunt valorificate și concluziile formulate de către colegii Chirilă și Florian, pentru a putea ajunge la o concluzie generică asupra duratei și profunzimii efectului produs de modernizarea intenționată prin gestul legislativ de la 1 decembrie 1865.

(D) Rezultatele cercetării au fost diseminate prin următoarele participări la reuniuni de specialitate :

1) directorul de proiect a participat la *Journées internationales de la Société d'histoire du droit*, desfășurate în perioada 24-27 mai 2012 la Salzburg (Austria) sub tema

Compilation et codification du droit. Aici a prezentat comunicarea *L'art. 684 l'ancien code civil roumain, exemple de compilation et de codification du droit.* Prezentarea a pornit de la realitatea importului masiv francez în codificarea noastră civilă de la 1865. Acest import a fost acompaniat de abandonarea tradiției noastre juridice scrise și nescrise, cu câteva notabile excepții. Art. 684 din codul civil român de la 1865 este una dintre acestea. Legiuitorul nostru a adăugat în capitolul consacrat succesiunilor neregulate o a treia secțiune, conținând exclusiv textul legal menționat. Norma se referă la drepturile succesoriale ale văduvei sărace și nu are echivalent în codul civil francez de la 1804, ci provine din vechiul drept românesc scris, inspirat la rândul său de textele lui Iustinian. În felul acesta, o tradiție juridică cu o vechime datând din sec. VI a primit consacrare legislativă, fiind menținută în vigoare până pe 10 iunie 1944 (data intrării în vigoare a Decretului Lege nr. 319/1944, privind drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor). Este un bun exemplu al manierei în care legiuitorul nostru a încercat să adapteze codul importat din Franța la realitățile locale.

2) directorul de proiect a participat în perioada 11-13 octombrie 2012 la *Conferința internațională bienală a Facultății de Drept și Științe Administrative din Timișoara*, la secțiunea I Drept civil având tema *Libertatea contractuală: limite legale și garanții procesuale*, cu comunicarea *Există libertate contractuală în materie de convenții matrimoniale?*. Prezentarea a pornit de la un caz practic în care Serviciul de Stare civilă Cluj-Napoca, a adăugat la lege când a aplicat textele în materie de căsătorie și de regimuri matrimoniale. Această speță a fost pretextul pentru a exemplifica maniera în care noul cod civil, reeditează peste timp aventura vechiului cod din 1864. Deși intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, ultimul a avut nevoie de timp pentru ca dispozițiile sale să fie pe deplin înțelese și corespunzător aplicate. Relațiile de familie țin de sfera intimă a cetățeanului, ceea ce explică reticența principială a acestuia față de o schimbare legislativă bruscă.

3)-4) directorul de proiect și d-na. lector dr. Alina Oprea au participat în 17 noiembrie 2012 la cea de-a XXI-a sesiune științifică cu participare internațională a Departamentului de Cercetări Socio-Umane din cadrul Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca.

Conf.dr. Mircea Bob a prezentat comunicarea *Cotitatea disponibilă a soțului supraviețuitor în concurs cu copiii dintr-o legătură anterioară a defunctului*, în care a studiat soarta unui text legal (art. 939 c.civ. 1864) conținând o soluție necunoscută pentru sec. XIX juridic românesc, importat parțial eronat din codul francez. Trecând prin controversele din

jurisprudența și literatura incidente în problemă, a analizat comparativ cu prevederile noului art. 1091 alin. 4 din codul civil român din 2011, pentru a vedea în ce măsură textul vechi a răspuns nevoilor concrete ale justițiabililor și cât de bun este răspunsul noului cod.

Lector dr. Alina Oprea a susținut comunicarea *La réserve successorale en droit international privé*, în care a încercat să vadă în ce măsură dispozițiile referitoare la rezervă din noul cod corespund tendințelor europene în materie. Mai apoi, s-a preocupat de chestiunea de a ști dacă rezerva poate fi considerată o problemă de ordine publică, astfel încât să nu fie atinsă de reglementările conflictuale. Obiectivul final a fost de a evalua perspectiva ca, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, dispozițiile legislației noastre interne asupra rezervei să fie lezate de legislația unificatoare europeană.

Lunile 16-24 (ianuarie-septembrie 2013) ale proiectului ar fi fost, conform programării inițiale, lunile de tragere a concluziilor și de finalizare a proiectului de cercetare. Datorită constrângerilor bugetare, am făcut cerere de realocare parțială a fondurilor pentru anul viitor, astfel încât proiectul se va finaliza abia în septembrie 2014.

Ca urmare, pentru perioada ianuarie-octombrie 2013, activitatea s-a desfășurat pentru aducerea la îndeplinire a următoarelor obiective:

- achizițiile necesare documentării (A);
- gestionarea sarcinilor de cercetare ale membrilor echipei, pentru atingerea Obiectivului nr. 3 (parțial, datorită restructurării calendarului de derulare, așa cum s-a indicat mai sus) din planul de cercetare propus (B);
- diseminarea rezultatelor cercetării (C).

(A) Pentru documentare, s-au refăcut abonamente la revistele franceze *La semaine juridique – édition Notarielle et immobilière* și *Droit de la famille*, respectiv la baza de date franceză *Lextenso*. Am renunțat la revista elvețiană *Revue de droit privé et fiscal du patrimoine*, al cărei conținut nu a fost suficient de relevant pentru latura comparativă a cercetării pe care o întreprindem. A fost abonată o nouă publicație: revista italiană *Famiglia e diritto*.

Am achiziționat un număr semnificativ de cărți din țară și străinătate. Consecutiv scurgerii unui an și trei luni de la intrarea în vigoare a noului cod civil, în literatura juridică română au început să apară lucrări ce ating, mai mult sau mai puțin, tema noastră. În reuniunea de lucru din data de 5 martie 2013, membrii proiectului de cercetare (după ce am examinat în

săptămâna precedentă noile apariții, fiecare în mod individual pe domeniul său de competență) am ajuns la concluzia că aceste publicații au urmărit în general explicații de prim contact cu textele noului cod, fără a intra în prea multe amănunte contextuale sau comparative. Două concluzii au fost formulate:

1) obiectivele inter- și transdisciplinare ce ni le-am propus în 2011 rămân intacte în interesul pe care îl prezintă;

2) achiziționarea de carte de specialitate din țările care au influențat textele incidente din codul civil român ne-a părut ca o prioritate.

Membrii proiectului de cercetare au ajuns astfel la concluzia că înțelegerea teoretică și aplicarea practică corectă a textelor din noul cod este decisiv condiționată de studierea originilor acestora, aflate în principal în Franța, Italia și Québec. La sugestia d-nei. prof. Florian și a d-lui. prof. Vasilescu, am decis ca banii destinați inițial pentru stagii de cercetare în străinătate să fie alocați pentru achiziționarea de cărți. În condiții de restricții bugetare ca cele pe care le-am suportat în acest an, am decis că este mai avantajos financiar să cheltuim pe baze de date, reviste și cărți, putând ajunge astfel mai economic la aceleași rezultate cu cele ce s-ar obține prin deplasări. A rămas ca doar una dintre deplasările de studiu să mai fie efectuată de către directorul de grant în prima parte a anului 2014.

(A^{bis})Gestionarea paginii internet a proiectului se intenționa la început a fi dată în sarcina studentului masterand prevăzut la poziția liberă din proiect. Având în vedere că până în august 2012 nu găsisem încă o persoană corespunzătoare ca aptitudini și preocupări în acest scop, directorul de proiect a continuat să se ocupe de aceasta. La sfârșitul lunii menționate, pagina a fost mutată pe o nouă adresă: http://dreptroman.ro/?page_id=632. Aici pot fi vizualizate public, în acces liber și ordonate pe categorii și cronologic toate activitățile desfășurate/viitoare. În anul 2013, membrii proiectului am constatat că directorul de proiect se achită corespunzător de această sarcină, astfel că gestionarea paginii a rămas definitiv în grija acestuia. Masterandul care a fost angajat pe șase luni în luna octombrie 2012 a fost lăsat să se ocupe de munca de culegere a datelor și de propria contribuție la cercetare.

(B) Gestionarea sarcinilor de cercetare ale membrilor echipei a vizat două aspecte.

B.1. Pe de o parte, masterandul Irina Bardoczi a efectuat în perioada noiembrie-decembrie 2012 muncă de documentare având ca scop contabilizarea literaturii și jurisprudenței relevante pe problema poziției soțului supraviețuitor în dreptul familiei și cel succesoral până la intrarea în vigoare a vechiului cod civil român, inclusiv regimul instituit de acesta. Începând din ianuarie 2013, a trecut la valorificarea acestor date prin elaborarea unui studiu.

B.2. Pe de altă parte, ceilalți membri ai echipei s-au concentrat pe atingerea Obiectivului 3 de cercetare: care este sensul actual al noțiunii de familie? S-a căutat să fie identificate definiția, componența și configurația raporturilor personale din cadrul acesteia. Răspunsurile obținute au servit la identificarea consecințelor pecuniare susceptibile a se produce, pentru a obține rezultate ce să permită o analiză critică, făcută în cunoștință de cauză, a soluțiilor promovate de Noul Cod civil. Ca urmare, au fost vizate, în funcție de specialitatea fiecărui membru al echipei:

- identificarea problematicii actuale a raporturilor personale în cadrul familiei
- compararea evoluției regimurilor matrimoniale;
- analiza comparativă a regulilor devoluțiunii legale;
- studierea reglementărilor europene și de drept internațional privat și a impactului acestora.

Toate aceste identificări, comparații și analize s-au făcut prin studierea în permanentă paralelă a textelor de lege și a aplicării lor practice.

În această direcție, cercetările întreprinse și consultările avute în perioada noiembrie 2012 - martie 2013 de directorul de proiect cu reprezentanții Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România au vizat o colaborare de dublă utilitate: directorul de proiect a fost mandatat de echipa de cercetare să comunice notariatului rezultatele care se prefigurează din cercetarea întreprinsă, în timp ce reprezentanții notarilor publici au fost invitați să-și exprime părerea în privința incidenței lor explicative (pentru textele noului cod) și a celei practice (pentru aplicarea concretă a acestor texte). Am anunțat cu această ocazie intenția echipei de a disemina rezultatele obținute în urma atingerii punctelor din Obiectivul 3 prin organizarea unui colocviu internațional cu tema „Le droit patrimonial de la famille – actualité et perspectives”, precum și a unei zile de formare profesională pentru practicieni, pe tema „Drept patrimonial al familiei”, în colaborare cu UNNPR – ambele la Cluj-Napoca. Conducerea UNNPR a apreciat însă calitatea și

interesul pentru notarii publici a rezultatelor prezentate cu ocazia discuțiilor anterior menționate, astfel că a sugerat organizarea unei singure manifestări de mare amploare la București, în loc de două separate în provincie. Ei și-au exprimat astfel dorința de a avea un colochiu internațional cu participarea în principal a notarilor publici din toată țara și cu invitarea tuturor celorlalte profesii juridice interesate, pentru care s-au oferit să pună la dispoziție cu titlu gratuit: un amfiteatru corespunzător din dotarea UNNPR, traducerea simultană (fr-ro și ro-fr), cheltuielile de cazare ale tuturor vorbitorilor, cele de deplasare de la hotel la sala de conferințe și cele legate de pauzele de cafea, respectiv de masa de prânz. Prezentând această propunere membrilor echipei, s-a aprobat unanim renunțarea la cele două manifestări separate inițial proiectate, constatându-se că o manifestare de asemenea amploare desfășurată în capitală va reuni și chiar va depăși obiectivele inițiale de diseminare.

(C) Diseminarea rezultatelor cercetării s-a făcut pe mai multe căi.

C.1. participări la conferințe.

Directorul de proiect a participat pe data de 29 martie 2013 la Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de cercetări juridice „Acad. Andrei Rădulescu” din cadrul Academiei Române, având ca temă generală „Continuitate și discontinuitate în dreptul român” (http://www.icj.ro/Program_29_Martie.pdf). Cu această ocazie, a prezentat comunicarea „Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor, o soluție de continuitate?”, apărută în volumul pe suport electronic (CD) al Sesiunii.

În zilele de 19-20 aprilie 2013, directorul de proiect a organizat – în colaborare cu Uniunea Națională a Notarilor Publici din România, Camera Notarilor Publici București și Facultățile de Drept din Cluj-Napoca și București – colochiul internațional bilingv româno-francez „Relevanța evoluției noțiunii de familie asupra ordinii succesoriale legale / Les changements de la notion de famille et leur influence sur l'ordre successoral légal”. Comunicările au fost înaintate de specialiști în dreptul familiei, regimuri matrimoniale și succesiuni: membri ai echipei de cercetare (Mircea Bob, Paul Vasilescu, Emese Florian, Alina Oprea), cadre didactice universitare din țară (Cristina Nicolescu) și din străinătate (Michel Grimaldi – Franța, Brigitte Lefebvre – Québec, Jean-Louis Renchon – Belgia, Veaceslav Pînzari – Republica Moldova, Clautaire Agossou – Benin, Maturin Petsoko – Camerun), notari din țară (Doina Dunca – UNNPR) și din străinătate (Pierre Becqué - Franța), avocați (Veronica Dobozi – București). Participanții au fost în număr de

290, dintre care majoritatea au fost notari de la toate camerele din țară; pe lângă aceștia, au participat consilieri de la Ministerul Justiției, avocați, judecători, mediatori, auditori de justiție și studenți masteranzi. Dacă va fi nevoie, putem pune la dispoziția comisiei de evaluare a proiectului înregistrarea integrală a manifestării, precum și lista completă nominală a participanților. Intervențiile vorbitorilor și interpelările din sală au scos în evidență problematica legislativă și jurisprudențială actuală, ținând cont de reformele recente din România dar și din alte țări: reformele successorale franceze din 2001 și 2006, cele suferite de modelul din Québec după intrarea sa în vigoare în 1994. Experiența belgiană a fost utilă pentru că a arătat cum în Belgia, unde este în vigoare *ad litteram* codul civil francez, particularismele locale au condus uneori la soluții jurisprudențiale diferite de cele din Franța. Profesorul din Moldova a prezentat dificultățile sesizate în cei zece ani de aplicare a codului lor civil, în timp ce invitații de pe continentul african au demonstrat cum o societate așezată pe baze uneori diferite poate ajunge la soluții interesante și pentru europeni.

În data de 9 octombrie 2013, am participat la conferința națională „Noul Cod civil român la doi ani de la intrarea în vigoare. Probleme teoretice și practice”, organizată la București, de către Institutul de cercetări juridice „Acad. Andrei Rădulescu” din cadrul Academiei Române (http://www.icj.ro/Invitatie_Program_9oct.2013.pdf). Am prezentat comunicarea „Ce se întâmplă dacă succesorul nu acceptă nici nu renunță?”, pornind de la realitatea frecventă în practică a planificărilor opțiunii successorale prin înțelegere între soția supraviețuitoare și descendenții defunctului.

C.2. Publicații.

Munca depusă de studentul masterand s-a concretizat în studiul apărut în luna martie 2013 în revista BDI *Studia-jurisprudentia*: „Marchează codul civil din 1864 o evoluție în materia drepturilor successorale **ab intestato** ale soțului supraviețuitor?” (<http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollid=530>). Autoarea a analizat drepturile successorale *ab intestato* ale soțului supraviețuitor începând de la jumătatea secolului al XVIII-lea și până la jumătatea secolului trecut. A avut în vedere legiurile românești aplicabile în Muntenia și în Moldova, până la Codul civil din 1864. Ținând cont de situația juridică specială creată după Unirea din 1918, d-ra. Bardoczi a analizat și reglementările ce au funcționat până la extinderea codului civil în provinciile istorice românești unite cu Vechiul Regat. Încercând să tragă o concluzie de ansamblu, a crezut necesar să identifice principiile care au animat elaborarea

acestor reguli și modul cum ele au fost receptate în practica judecătorească. În felul acesta, a căutat să determine calitatea dispozițiilor în materie ale codului din 1864, eficiența lor concretă, precum și tendințele legislative. În final, a încercat să determine în ce măsură reforma adusă prin Decretul-lege nr. 319/1944 a răspuns realităților din societatea românească a mijlocului de secol XX.

Comunicarea susținută de directorul de proiect la Academie s-a concretizat în studiul publicat în volumul colectiv al Sesiunii anuale de comunicări științifice a Institutului de cercetări juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, la pag. 86-96 (ISBN CD 978-606-673-991-40). Am arătat cum codul civil din 1864 absorbise în conținutul său dispozițiile decretului-lege nr. 319/1944 referitor la drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor. Se renunța astfel la dispozițiile de inspirație franceză din cod, care am încercat să demonstrăm că erau contrarii tradițiilor noastre juridice – reflectate în vechiul drept românesc cutumiar și scris. Comunicarea noastră a evidențiat că există o continuitate de soluție între cea a vechiului nostru drept și cea din 1944, respectiv 2011, preluate ultimele două din codul civil german. Dar este vorba de o continuitate de rădăcină romanică, deoarece vechiul drept românesc nu avea nimic de a face în materie cu dreptul german înainte de 1 decembrie 1865.

Lucrările colocviului din zilele de 19-20 aprilie au fost publicate pe data de 15 iunie 2013, în versiune franceză, în nr. 2/2013 al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, series *Iurisprudentia*. Datele complete privind comunicările susținute se găsesc în formularele completate pe situl UEFISCDI, respectiv pot fi vizualizate în regim de *full access* pe situl revistei: <http://studia.law.ubbcluj.ro/articole.php?an=2013>. Membrii echipei și ceilalți vorbitori invitați au evaluat potențialitățile textelor din noul cod civil român, pornind pe cât posibil de la exemplele concrete pe care practica notarială le-a oferit deja, într-un an și jumătate de la intrarea în vigoare. În consecință, s-a urmărit să se tragă concluzii asupra adecvării respectivelor texte la realitățile societății căreia îi sunt destinate.

Uniunea Națională a Notarilor Publici din România a apreciat pozitiv lucrările colocviului și a solicitat și publicarea în limba română, în format tipărit pentru uzul notarilor, a acestora. Ca urmare, s-a convenit cu conducerea Uniunii ca din banii proiectului să se achiziționeze 500 de exemplare pentru diseminare gratuită controlată de membrii echipei de cercetare, restul de 2500 de exemplare urmând să fie tipărite pe cheltuiala Uniunii și să fie distribuite gratuit tuturor notarilor publici din România. Volumul este astfel în curs de apariție la Editura Notarom

(București), ISBN-ul de la Biblioteca Națională fiind așteptat pentru data de 16 octombrie, iar apariția efectivă fiind preconizată pentru începutul lunii noiembrie.

Comunicarea prezentată de directorul de proiect pe data de 9 octombrie, cu ocazia aniversării la Academia Română a doi ani de cod civil, este în curs de apariție, în limba engleză, în volumul reuniunii în format *ISI proceedings*. Am arătat în esență cum textele din noul cod civil român, datorită controverselor purtate pe marginea formulărilor în perioada 2008-2011 între membrii Comisiei de redactare și UNNPR, au ajuns să fie exact în stadiul de relativă incertitudine în care se aflau pe data de 1 decembrie 1865.

De asemenea, studiul cu titlul „The Struggle for Recognition or the Victorious Slave (Incursion into the Sphere of Legal and Theological Definition of the Family)”, elaborat de către profesorul Ioan Chirilă, membru al echipei de cercetare, a fost acceptat spre publicare pentru volumul 13 nr. 37 (2014) în revista cotate ISI „Journal for the Study of Religions and Ideologies” .

Aceste ultime două materiale vin să satisfacă obiectivul care ni-l stabilisem de la început, de a publica în doi ani două articole cotate ISI.

Situația publicațiilor este deci următoarea:

Tip publicație	Reviste BDI		Reviste ISI		Vol. conferințe ISI		Vol. conferințe		Cărți / Capitoare cărți	
	apărute	în curs	apărute	în curs	apărute	în curs	apărute	în curs	apărute	în curs
2011	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-
2013	14	2	-	1	-	1	-	1	-	1

Concluzii

Toți membrii echipei de cercetare și-au terminat misiunile stabilite. Mai rămâne pentru anul viitor ca directorul de proiect să elaboreze volumul final al proiectului de cercetare, care va fi sinteza și încununarea în formă de monografie a rezultatelor obținute.

Cluj-Napoca, 14 octombrie 2013